

МОНИТОРИНГ НА МЕДИУМСКИОТ ПЛУРАЛИЗАМ ВО ДИГИТАЛНОТО ДОБА

МОНИТОРИНГ НА МЕДИУМСКИОТ ПЛУРАЛИЗАМ ВО ЕВРОПСКАТА УНИЈА, АЛБАНИЈА, СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА И ТУРЦИЈА

Национален извештај: Република Северна Македонија

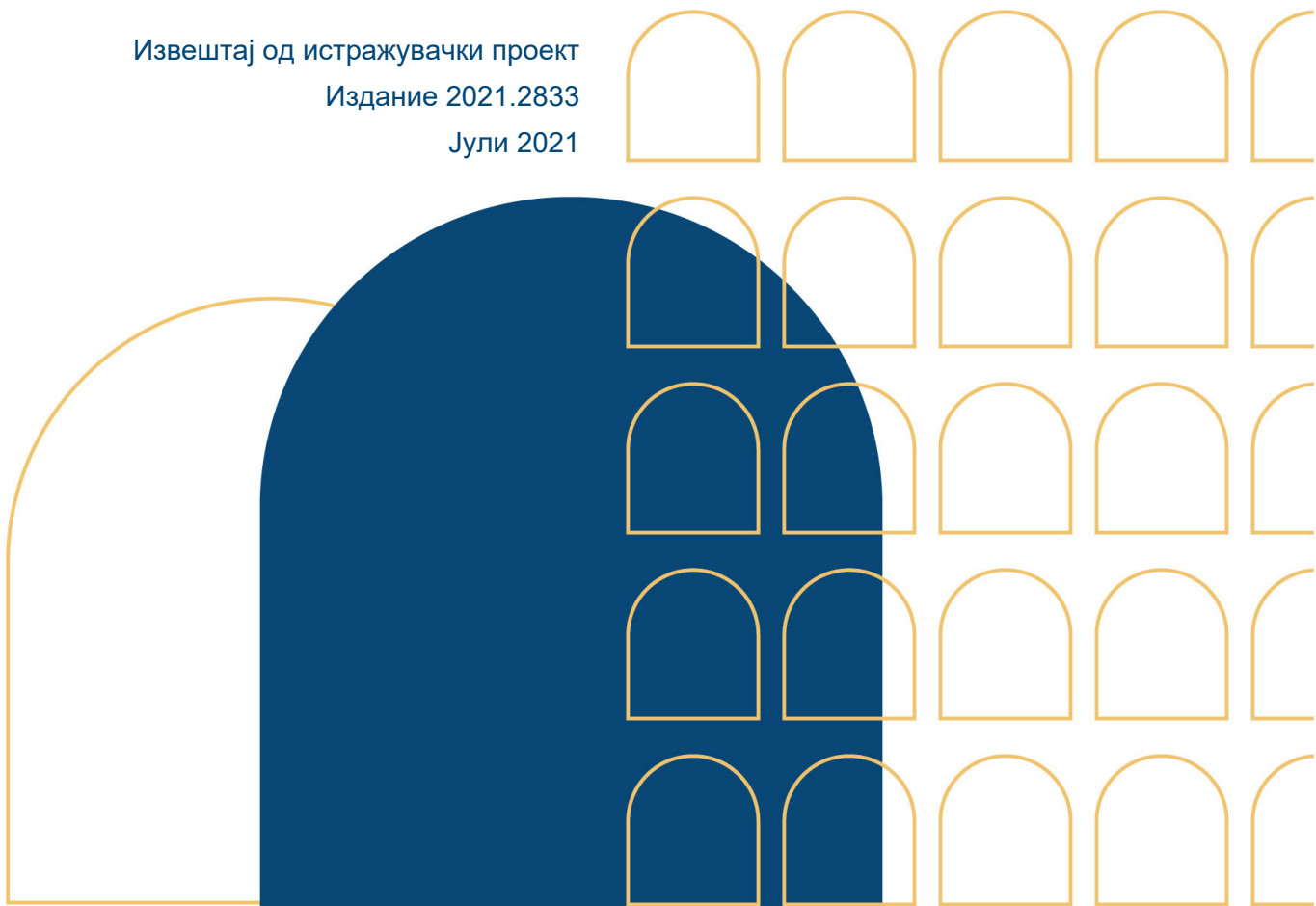
Снежана Трпевска, Институт за истражување на општествениот развој - ПЕСИС

Игор Мицевски, Институт за истражување на општествениот развој - ПЕСИС

Извештај од истражувачки проект

Издание 2021.2833

Јули 2021

Содржина

1.	За проектот	4
1.1.	Преглед на проектот	4
1.2.	Методолошка белешка	4
2.	Вовед	6
3.	Резултати од анализата: проценка на ризиците на медиумскиот плурализам	7
3.1.	Фундаментална заштита (32% - низок ризик)	8
3.2.	Плуралност на пазарот (64% - среден ризик)	10
3.3.	Политичка независност (50% - среден ризик)	12
3.4.	Социјална инклузивност (58% - среден ризик)	13
4.	Плурализам во онлајн опкружувањето: проценка на ризиците	16
5.	Заклучоци	19
6.	Белешки	21
7.	Користена литература	28
	Анекс I. Национален тим	
	Анекс II. Група на експерти	

© European University Institute 2021

Содржина и поглавја © Снежана Трпевска, Игор Мицевски, 2021

Овој труд е публикуван од European University Institute,
Robert Schuman Centre for Advanced Studies.

Овој текст може да се користи само за лични истражувачки цели. За секое
размножување на текстот за други цели, било во печатена или електронска форма,
мора да се побара согласност од авторите. Доколку текстот се цитира, треба да се
наведат целосните имиња на авторите, уредниците, насловот, годината и издавачот.

Барањата треба да се упатуваат на: cmprf@eui.eu

Ставовите изнесени во оваа публикација ги изразуваат гледиштата на авторите, а не
на European University Institute.

The English version of this report prevails over the translation in national language.

Centre for Media Pluralism and Media Freedom
Robert Schuman Centre for Advanced Studies

Извештај од истражувачки проект 2021.2833
RSC / Centre for Media Pluralism and Media Freedom
Објавено во Јули 2021

European University Institute
Badia Fiesolana
I – 50014 San Domenico di Fiesole (FI)
<https://cadmus.eui.eu/>

The Centre for Media Pluralism and Media Freedom е
кофинансиран од Европската Унија. Оваа публикација ги
одразува ставовите само на авторите и Комисијата не може да
биде одговорна за каква било употреба на информациите
содржани во текстот.

1. За проектот

1.1. Преглед на проектот

Мониторот на Медиумскиот Плурализам (ММП) е истражувачка алатка дизајнирана со цел да се идентификуваат потенцијалните ризици за медиумскиот плурализам во земјите членки на Европската унија, имајќи го предвид и онлајн и офлајн информативното опкружување. Овој наративен извештај е изготвен во рамки на имплементацијата на МПМ спроведена во 2020 година, како дел на проектот финансиран од подготвителна акција на Европскиот парламент. Истражувањето е спроведено во 27 земји членки на ЕУ, Албанија, Црна Гора, Северна Македонија, Србија и Турција, со финансиска поддршка што Европската унија му ја додели на Центарот за медиумски плурализам и слобода на медиумите при Институтот на Европскиот универзитет (Centre for Media Pluralism and Media Freedom – European University Institute).

1.2. Методолошка белешка

Центарот за медиумски плурализам од Фиренца (ЦМПФ) соработуваше со искусни независни истражувачи, чијашто задача беше да ги соберат податоците и да подготват наративни извештаи, освен во Италија каде собирањето на податоците го спроведе самиот тим на ЦМПФ. Истражувањето е засновано врз стандардизиран прашалник и соодветни насоки изготвени од ЦМПФ.

Во Република Северна Македонија, ЦМПФ соработуваше со д-р Снежана Трпевска и м-р Игор Мицевски (Институт за истражување на општествениот развој РЕСИС), кои ги собраа податоците, ги оценија и интерпретираа варијаблите во прашалникот и ги интервјуираа релевантните експерти. Наративниот извештај беше прегледан од тимот на ЦМПФ. Покрај тоа, за да се обезбедат точни и веродостојни наоди, одговорите на одделни прашања беа прегледани и од група национални експерти (види Анекс 2 – листа на експерти).

Ризиците за медиумскиот плурализам беа истражени во четири главни тематски области, кои ги опфаќаат главните прашања поврзани со ризиците за медиумскиот плурализам и медиумските слободи: Фундаментална заштита, Плуралност на пазарот, Политичка независност и Социјална инклузивност. Резултатите се темелат врз проценка на определен број индикатори за секоја тематска област (види Табела 1).

Мониторот не ја разгледува дигиталната димензија како изолирана област, туку како испреплетена со традиционалните медиуми и со постоечките приципи на медиумскиот плурализам и слободата на изразувањето. Сепак, Мониторот дозволува да се извлече посебна проценка на ризиците специфични за дигиталниот домен и, оттаму, наративниот извештај содржи посебна анализа на ризиците во дигиталното информативно опкружување.

Резултатите за секој домен и индикатор се презентирани на скала од 0 до 100%. Вредностите меѓу 0 и 33% се сметаат за низок ризик, меѓу 34 и 66% се среден ризик, а меѓу 67 и 100% се висок ризик. На ниво на индикатори, вредноста 0 се рангира како 3%, а вредноста 100 како 97%, со цел при проценката да се избегне тотално отсуство или извесен степен на ризик.

Фундаментална заштита	Плуралност на пазарот	Политичка независност	Социјална инклузивност
Заштита на слободата на изразување	Транспарентност на медиумската сопственост	Политичка независност на медиумите	Пристап на малцинствата до медиумите
Заштита на правото на информации	Концентрација на информативните медиуми	Уредувачка автономија	Пристап до медиумите на локалните/регионалните заедници и медиуми на заедницата
Новинарска професија, стандарди и заштита	Концентрација на онлајн платформите и заштита на конкуренцијата	Аудиовизуелни медиуми, онлајн платформи и избори	Пристап на жените до медиумите
Независност и ефикасност на медиумскиот регулатор	Одржливост на медиумите	Државно регулирање на ресурсите и поддршката на медиумскиот сектор	Медиумска писменост
Универзален досег на традиционалните медиуми и пристап до интернет	Комерцијални влијанија и влијание на сопствениците врз уредувачката политика	Независност во управувањето и финансирањето на јавниот сервис	Заштита од нелегални и штетни содржини

Табела 1: Области и индикатори на МПМ (Монитор на медиумскиот плурализам)

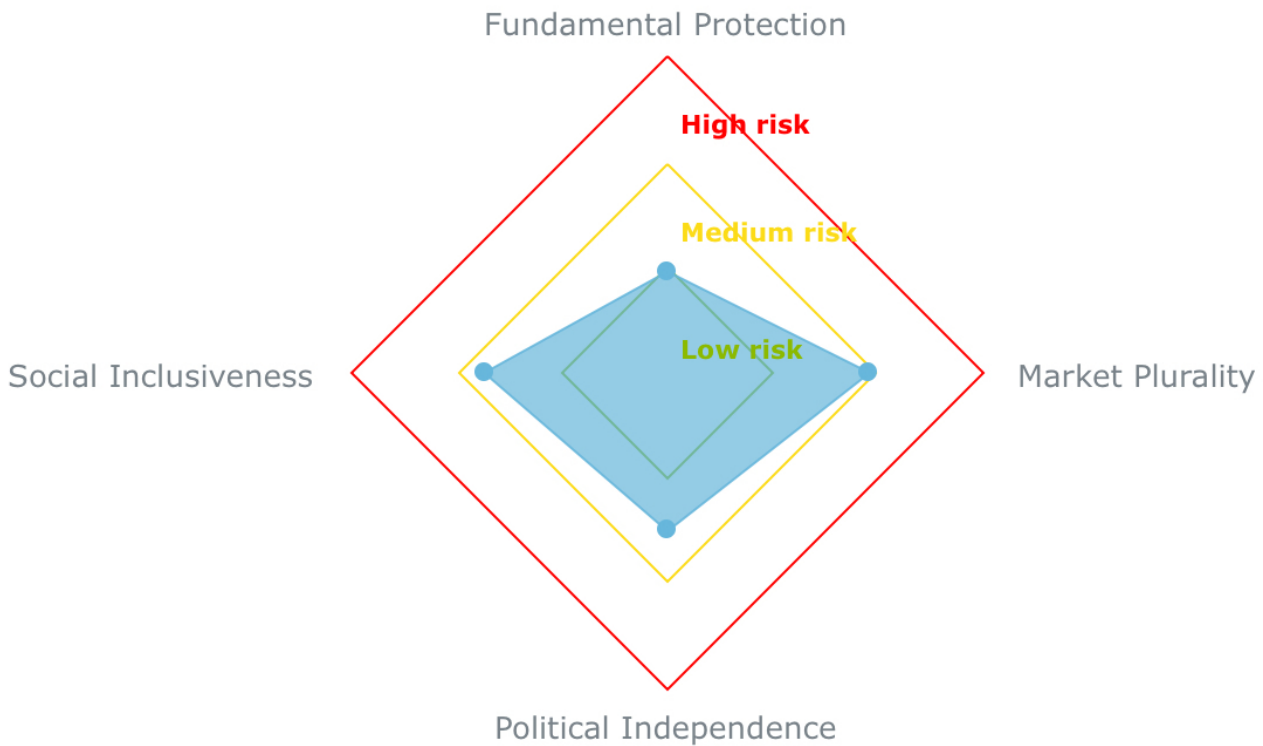
Напомена: Содржината на извештајот не ги рефлектира нужно гледиштата на ЦМПФ и на Европската комисија, ниту пак мора да ги отсликува ставовите на членовите на Групата експерти. Таа ги претставува само гледиштата на националниот истражувачки тим кој го спровел собирањето на податоците и го напишал извештајот. Поради дополнувањата и подобрувањата на прашалникот, вредностите на МПМ21 може да не се целосно споредливи со претходните изданија на МПМ. За повеќе детали види го извештајот на ЦМПФ за МПМ2021, достапен на: <http://cmpf.eui.eu/media-pluralism-monitor/>

2. Вовед

- **Основни податоци за земјата, етничка структура, јазици.** Вкупното население на Република Северна Македонија се проценува на околу 2 милиони жители^[1], додека нејзината територија се протега на 25,713 км². Етничката структура на земјата (Попис од 2002) е следнава: 64.17% се Македонци, 25.17% се Албанци, 3.5% се Турци, 2.66% се Роми, 0.48% се Власи, 1.78% Срби, 0.84% Бошњаци и 1.04% припаѓаат на други етнички групи. Официјалниот јазик кој се говори на целата територија е македонски. Во 25 од вкупно 80 општини и во главниот град Скопје, официјален јазик е и албанскиот, како јазик на кој говорат најмалку 20% од граѓаните во тие општини.
- **Економска состојба.** Според Светската банка, економскиот раст што земјата го постигна во 2019 година брзо беше поништен како што се ширеше пандемијата^[2]. Економијата се соочи со рецесија од 4.1 отсто, што претставува најголем пад од 2001 година наваму. Во јуни 2020 година јавниот долг се зголеми на 59.5 отсто од вредноста на бруто домашниот производ. И покрај владините мерки за олеснување на последиците од пандемијата, до крајот на јуни 2020 година 17.690 луѓе ги изгубија своите работни места. Стапката на невработеност од 16.7 отсто, за прв пат беше зголемена од 2011 година наваму. Индексот на перцепција за корупцијата за 2020 година ја рангираше Северна Македонија на најниското место после 2001 година и на дното на листата на Западен Балкан^[3].
- **Политичка ситуација.** Политичката сцена на Северна Македонија е длабоко поларизирана. Уште од 1990-те години, власта осцилира меѓу коалициите што ги водат двете најголеми политички партии: левоориентираната СДСМ и десноориентираната ВМРО-ДПМНЕ. Речиси во секоја влада како коалиционен партнер учествува една или повеќе партии на етничките Албанци. На 15 јули 2020 година беа одржани предвремени парламентарни избори, по кои Собранието на РСМ избра нова влада предводена повторно од Социјалдемократскиот сојуз (СДСМ). Во коалициската влада учествуваат и претставници на партијата Демократска унија за интеграција (ДУИ). Откако Грција и Северна Македонија го потпишаа историскиот договор од Преспа во јуни 2018 година, земјата направи два клучни чекори во надворешната политика: во март 2020 година стана членка на НАТО, а Советот на Европската унија донесе одлука да ги започне преговорите за членство со РСМ, што е предмет на одобрување и од Европскиот Совет.
- **Медиумски пазар.** Медиумскиот пазар е многу фрагментиран. Во телевизискиот сектор постои јавен сервис (со 5 ТВ канали) и 45 приватни ТВ канали. Доминантна платформа за прием на ТВ програми е кабелската (61.7%), потоа IPTV (23.7%), DVBT (9.9%), интернет (4.4%) и сателитската платформа (3.1%). На радиоскиот пазар постои јавниот сервис (со 3 канали), 67 приватни радиостаници и 4 непрофитни станици. Во секторот на печатени медиуми се објавуваат: 5 дневни весници, 2 неделника и околу 11 други публикации. Постојат и меѓу 150 и 200 домашни дигитални медиуми. Новите технологии целосно го променија слободното време на публиката.^[4] Речиси 80% од публиката се информира од интернет: 89%

3. Резултати од анализата: проценка на ризиците на медиумскиот плурализам

The Republic of North Macedonia: Media Pluralism Risk Areas

JS chart by amCharts

Состојбата со медиумскиот плурализам во земјата е генерално подобрена во споредба со проценката направена во 2016 година. Меѓутоа, дел од старите ризици сè уште не се надминати, а се појавија и нови: ширењето на дезинформациите, доминацијата на социјалните мрежи и отсуството на регулаторни механизми за надминување на овие предизвици.

Фундаментална заштита (32%). Законските гаранции за слободата на изразување постојат и главно се имплементираат во праксата. Властите се воздржуваат од ограничување на правото на слободен говор дури и за време на пандемијата. Но, одредени ризици сепак постојат: укажувачите во праксата не се заштитени, работните услови на новинарите се лоши, а се зголемија и заканите и говорот на омраза против новинарите во онлајн просторот.

Плуралност на пазарот (64%). Концентрацијата на сопственоста и транспарентноста на дигиталните информативни медиуми не се регулираат со закон. Овие медиуми се соочуваат со силна конкуренција од социјалните мрежи, но политиките во областа на медиумската регулација и конкуренцијата заостануваат зад технолошкиот развој. Вкупните приходи на медиумите се во опаѓање, особено во секторот на локалната радиодифузија, весниците и дигиталните информативни медиуми, што го влоши економскиот статус на новинарите и ги направи уште поранливи на притисоци.

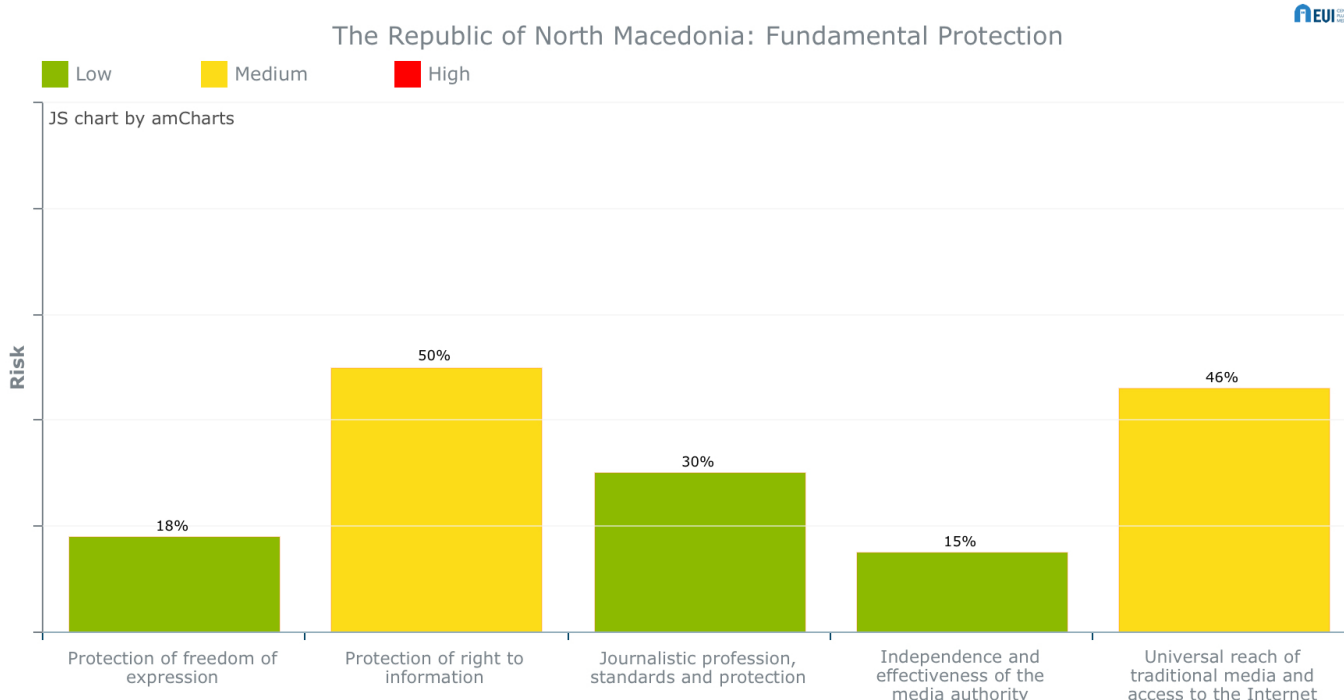
Политичка независност (50%). Не постои видлива поврзаност меѓу медиумите и политичарите, но политичкиот паралелизам е типична карактеристика на медиумскиот систем. Најголемите приватни

аудиовизуелни медиуми се во тесни врски со политичарите кои се на власт заради остварување на нивните комерцијални интереси. Владата се воздржуваше од државното огласување, но партиско-политичкото огласување за време на избори, финансирано од државниот Буџет претставува сериозен ризик. Финансирањето на јавниот медиумски сервис не ја обезбедува неговата стабилност и независност.

Општествена инклузивност (58%). Помалите етнички заедници немаат соодветен пристап до јавните и приватните радиодифузни медиуми. Пристапот на локалните заедници до квалитетни содржини е загрозен бидејќи медиумите на заедницата не се развиени, а приватните локални и регионални медиуми се неодржливи. Нивоата на медиумска и дигитална писменост на населението се ниски, а стекнувањето вакви вештини не е дел од формалното образование.

3.1. Фундаментална заштита (32% - низок ризик)

The Fundamental Protection indicators represent the regulatory backbone of the media sector in every contemporary democracy. They measure a number of potential areas of risk, including the existence and effectiveness of the implementation of regulatory safeguards for freedom of expression and the right to information; the status of journalists in each country, including their protection and ability to work; the independence and effectiveness of the national regulatory bodies that have competence to regulate the media sector, and the reach of traditional media and access to the Internet.

Индикаторот **Заштита на слободата на изразување** е оценет со понизок ризик (18%). Правните гаранции за заштита на слободата на изразувањето, и офлајн и онлајн, се вградени во Уставот и законите, ограничувањата се јасно дефинирани и насочени кон остварување легитимни цели, као што се предвидува во Членот 10(2) од Европската конвенција за човекови права. Генералната оценка е дека овие гаранции се почитуваат во практиката: за време на пандемијата имаше наплив од дезинформации, но дури и тогаш државата се воздржа од обиди за ограничување на индивидуалното право на слободен говор. Постојат и правни лекови што граѓаните можат да ги применат во случај да им биде ограничено ова право, но се појави извесен ризик за нивната ефикасност за време на рестриктивните мерки, бидејќи голем број судски постапки беа одложени.

Ризикот за индикаторот **Заштита на правото на информации** е 50%. Ова право е гарантирано во Уставот и во Законот за слободен пристап до информации од јавен карактер од 2019 година, ограничувањата се јасно утврдени во согласност со меѓународните стандарди, а постоји и механизам за жалба којшто е доста ефикасен^[5]. Меѓутоа, главните ризици овде произлегуваат од фактот што иако земјата има усвоено добра правна рамка за заштита на укажувачите, таа сè уште не се спроведува соодветно; не се спроведуваат активности за подигнување на свеста и броот на поднесени извештаи до релевантните тела е мошне мал^[6].

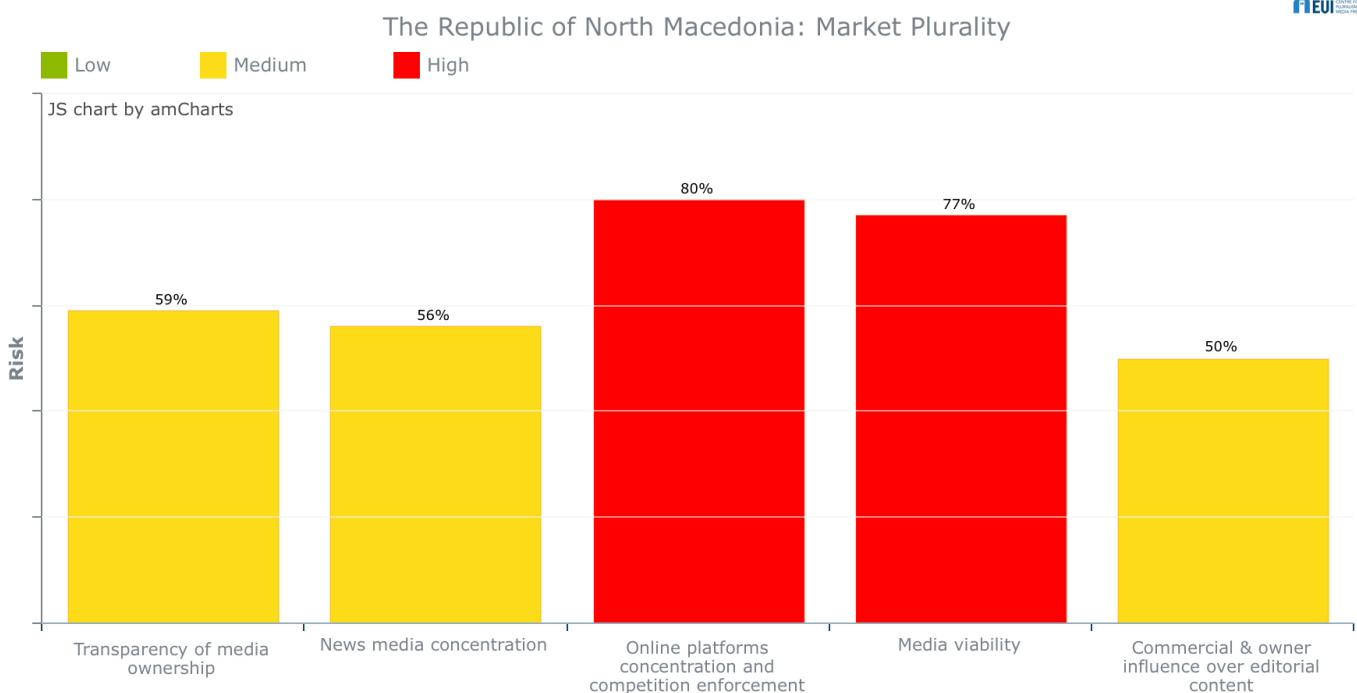
Индикаторот **Новинарска професија, стандарди и заштита** е проценет со ризик од 30%. Новинарите и нивните здруженија се многу послободни и не се предмет на политички притисоци, во споредба со периодот пред 2016 година. Исто така, бројот на сериозни физички напади врз новинари и медиуми е помал во споредба со минатите години^[7] и нема убиства и арбитрарни апсења или затварања на новинари. Заштитата на новинарските извори е гарантирана и главно се почитува во праксата, а во Законот за заштита на личните податоци е вграден и исклучок во поглед на слободата на изразувањето и вршењето на новинарската професија. Сепак, присутни се и неколку ризици: не постои регулатива за спречување на поведување „заплашувачки“ судски постапки (anti-SLAPP framework)^[8], условите во кои работат новинарите се мошне неповолни^[9], заплашувањето и говорот на омраза против новинари во онлајн просторот online се зголемија а механизмите за нивно спречување се слаби или неефикасни^[10].

Ризикот е најнизок (15%) кај индикаторот **Независност и ефикасност на медиумскиот регулатор**. Процедурата за именување на неговите членови е замислена за да го сведе на минимум ризикот од влијанија, неговите надлежности и овластувањата за изрекување санкции се јасно дефинирани, а постои и механизам на жалба што е доста ефективен. Генерална оценка е дека регулаторот ги користи своите овластувања на независен и транспарентен начин. Тоа е јавно тело отворено за соработка со невладините организации и другите актери, особено во напорите да го подигне нивото на медиумска писменост кај граѓаните и да го зголеми пристапот до медиумите на лицата со сетилна попреченост. Сепак, постои извесен ризик од 2018 наваму, бидејќи Владата му исплаќаше помалку средства на регулаторот од процентот предвиден со Законот за работа на регулаторното тело, а постапката за избор на членовите на Советот беше блокирана во Собранието поради несогласувањето меѓу двете главни политички партии.

Индикаторот **Универзален досег на традиционалните медиуми и пристап до интернет** е проценет со ризик од 46%. Универзалноста на техничкото покривање на програмите на јавниот медиумски сервис е загарантирана со закон, а нивниот пренос се обезбедува преку дигиталните терестријални предаватели, кабелските мрежи и преку IPTV платформата. Според Државниот завод за статистика широкопојасниот интернет е достапен ширум целата земја – речиси 80% од вкупниот број домаќинства имаат пристап до интернет, а 70% имаат пристап до широкопојасна интернет конекција^[11]. Меѓутоа, просечната брзина на интернет конекцијата во Северна Македонија е сè уште многу пониска одошто во многу други земји, што го зголемува ризикот измерен кај овој индикатор. Според податоците на Светската лига за широкопојасен интернет (Worldwide Broadband Speed League) за 2020 година, Северна Македонија е рангирана на 109-то место, со просечна брзина (mean download speed) од 11.48Mbps.

3.2. Плуралност на пазарот (64% - среден ризик)

Индикаторите за Плуралноста на пазарот го испитуваат постоењето и ефективноста на одредбите за транспарентноста на медиумската сопственост и на правилата во регулацијата и саморегулацијата против комерцијални влијанија и влијанијата на сопствениците врз уредувачките содржини. Покрај тоа, тие ги проценуваат ризиците поврзани со пазарната концентрација во продукцијата и дистрибуцијата на вестите: кај продукцијата, посебно се разгледува хоризонталната концентрација во секој сектор како и дијагоналната концентрација меѓу различни сектори; кај дистрибуцијата, се проценува улогата на онлајн платформите како 'порти' на вестите, концентрацијата на пазарот на онлајн огласување и спроведувањето на конкурентската политика и регулаторните механизми во заштитата на информацискиот плурализам. Натому, се оценува и одржливоста на пазарот на информативни медиуми.

Индикаторот **Транспарентност на медиумската сопственост** е проценет со ризик од 59%. Иако Законот за медиуми од 2013 година содржи обврски за транспарентност на сопственоста на аудиовизуелните и печатените медиуми, таква обврска нема за дигиталните информативни медиуми^[12]. Податоците за сопственоста редовно се објавуваат од страна на аудиовизуелните и печатените медиуми, а регулаторното тело може да им изрече санкции во случај на непочитување на оваа обврска. Исто така, повеќето членки на доброволниот Регистар на професионални онлајн медиуми ја почитуваат нивната етичка обврска да ги објавуваат таквите податоци на своите веб страници. Она што кај овој индикатор досега беше ризик е што не постоеше експлицитна законска обврска на сите медиуми за објавување на имињата на крајните сопственици^[13].

Индикаторот **Концентрација на информативните медиуми** е исто така проценет со среден ризик – 56%. Иако овде ризикот е среден, загрижува фактот што за дигиталните информативни медиуми нема законски одредби што поставуваат ограничувања за концентрација на сопственоста, ниту пак има тело кое е надлежно да го следи ова прашање. Законот за медиуми содржи детални правила за радиодифузниот сектор и ја забранува концентрацијата на радиодифузијата со печатените

меидуми. Тело кое го следи и санкционира непочитувањето на овие правила е Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги. Овие законски одредби се оценуваат како мошне рестриктивни и одвишни, оттаму тие претставуваат пречка за развој на медиумскиот сектор кој е многу фрагментиран и економски неодржлив ^[14].

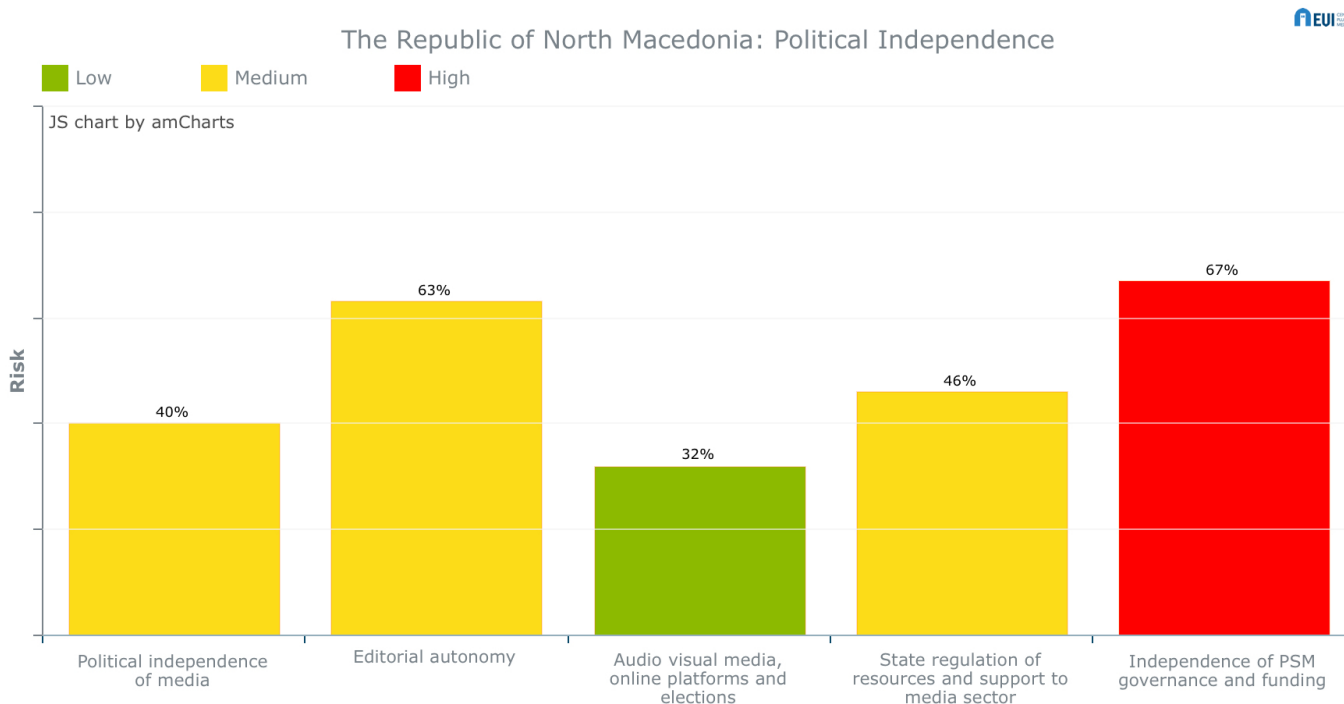
Највисок ризик (80%) е проценет кај индикаторот **Концентрација на онлајн платформите и заштита на конкуренцијата**, што произлегува првенствено од посредуваниот пристап до информациите и отсуството на механизми за регулација и за заштита на конкуренцијата со кои би се адресирал овој проблем ^[15]. Поконкретно, огромен дел од публиката, особено помладите групи, се информира од постови на пријатели на социјалните мрежи, што значи дека е многу изложена на дезинформации, манипулации и лажни вести што се ширеа особено за време на пандемијата. Натаму, дигиталните информативни медиуми се соочуваат со огромна конкуренција од агрегаторите на вести и социјалните мрежи ^[16], а конкурентската и регулаторната политика со која би се решавале овие предизвици воопшто не е развиена. Досега немаше случаи во кои се испитуваа односите на пазарот на дигитално огласување во поглед на конкуренцијата меѓу платформите и дигиталните на дигитално огласување во поглед на конкуренцијата меѓу платформите и дигиталните информативни медиуми.

Мошне висок ризик (77%) постои и кај индикаторот **Одржливост на медиумите**. Извесно е дека економската криза предизвикана од пандемијата дополнително придонесе за опаѓање на приходите во сите медиумски сектори. Сепак, вистинскиот ризик во овој домен тешко може да се измери бидејќи недостасуваат прецизни податоци за приходите на различните медиумски сектори. во е да со Достапните податоци за аудиовизуелниот сектор веќе укажуваа на тренд на опаѓање на приходите: во 2019 тие биле намалени за 0.76% во споредба со 2018 година, додека во 2020 се очекува многу поголем пад поради пандемиската криза ^[17]. Приходите на локалната комерцијална радиодифузија и на дневните весници се исто така во постојано опаѓање. Кај онлајн секторот во целина се забележува пораст на приходите од огласување, но домашните дигитални информативни медиуми привлекуваат помалку приходи од медиумите со забавни содржини, агрегаторите на вести и социјалните мрежи. Ова се одрази негативно врз и онака лошиот економски статус на новинарите ^[18]. Синдикатите известуваат за кротења на платите во некои медиуми (до 30%), но се чини дека мерките на поддршка за време на пандемијата донекаде ја ублажија состојбата ^[19].

Индикаторот **Комерцијални влијанија и влијание на сопствениците врз уредувачката политика** е проценет со ризик од 50%. Законот за медиуми содржи одредби со кои се заштитува работното место на новинарите ^[20], но во пракса повеќето новинари работат во несигурни услови, некогаш дури и без склучени работни договори. Медиумите се обврзани и да побараат мислење од уредништвото пред да именуваат главен уредника и да усвојат општ акт со кој се уредуваат односите меѓу издавачот на медиум, уредниците и новинарите. Само неколку приватни медиуми ја почитуваат оваа обврска. Кодексот на новинарите содржи правила чија цел е да се спречат комерцијални или бизнис влијанија врз новинарите. Меѓутоа, во праксата често се случува комерцијалните интереси на сопствениците да играат одлучувачка улога во обликувањето на уредувачката политика.

3.3. Политичка независност (50% - среден ризик)

Индикаторите за Политичката независност проценуваат дали постојат и колку се ефикасни регулаторните и саморегулаторните механизми за заштита од политичка пристрасност и политички влијанија врз продукцијата, дистрибуцијата и пристапот до вестите. Поконкретно, оваа област се обидува да го оцени влијанието на државата и, генерално, на политиката врз функционирањето на медиумскиот пазар и независноста на јавните медиумски сервиси. Натаму, областа се занимава со постоењето и ефективноста на (само) регулацијата во обезбедувањето уредувачка независност и со достапноста до плурални политички информации и гледишта, особено за време на избори.

Индикаторот **Политичка независност на медиумите** е проценет со ризик од 40%. Законски одредби за спречување на конфликтот на интерес меѓу медиумските сопственици и владејачката партија, партиски групи и политичари постојат само за аудиовизуелните медиуми. Од формална гледна точка, нема видлив конфликт на интерес, поточно ретки се примерите сопственици на медиуми да се и припадници на политички партии и затоа овде ризикот не е многу голем. Меѓутоа, сопствениците на некои од највлијателните медиуми отсекогаш воспоставувале различни видови врски со политичките партии (особено владејачките) со цел да ги остварат своите интереси, така што политичкиот паралелизам е сè уште типично обележје на медиумскиот систем ^[21].

Вториот индикатор во оваа област – **Уредувачка автономија** е оценет со 63%, на границата меѓу среден и висок ризик. Законска заштита ^[22] од политичко влијание врз изборот на уредниците во аудиовизуелните и печатените медиуми постои, а самостојноста и независноста на уредувачката политика е едно од основните законски начела за програмите на аудиовизуелните медиуми ^[23]. Меѓутоа, општо е познато дека уредниците на највлијателните медиуми се во блиска поврзаност со медиумските сопственици и ги следат нивните политички и бизнис интереси. Кодексот на новинарите содржи правило за тоа дека дистанцата од политичките субјекти е обврзувачка за новинарите, но оваа одредба често се прекршува, особено од онлајн медиумите. ^[24]

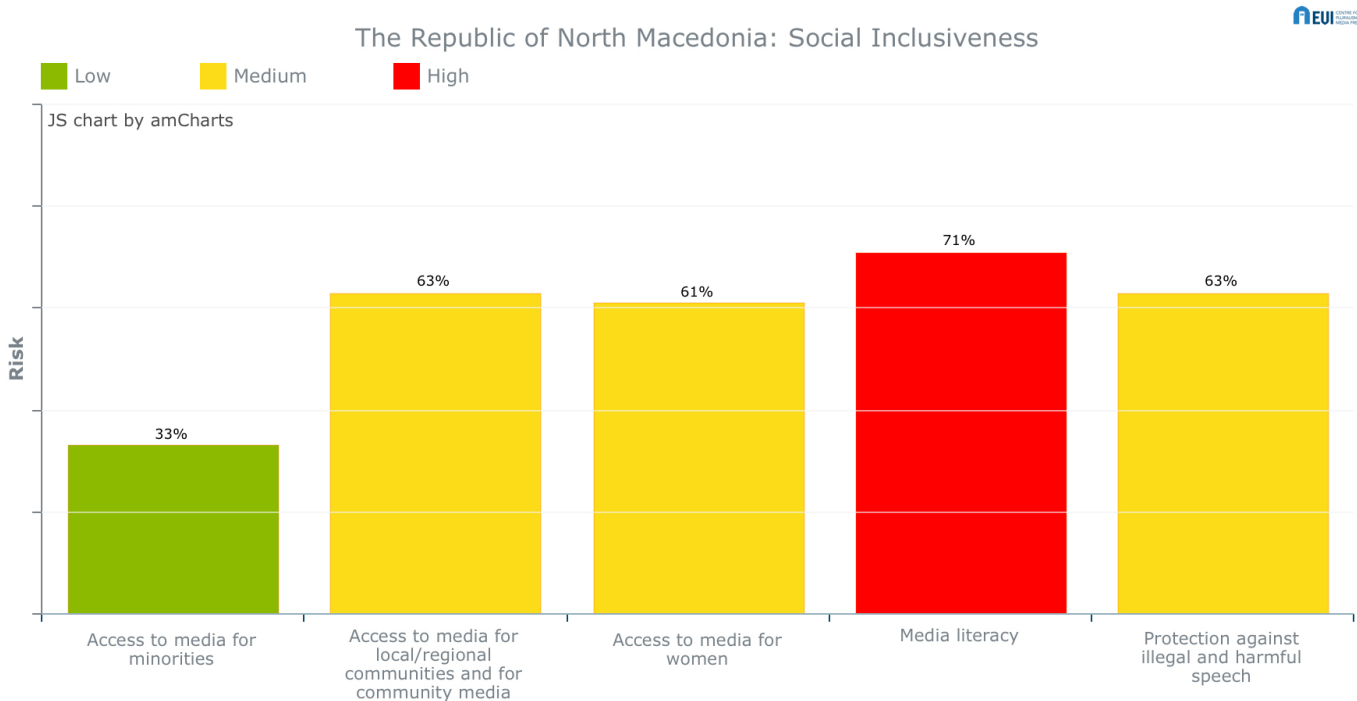
Индикаторот **Аудиовизуелни медиуми, онлајн платформи и избори** во оваа област е оценет со најмал ризик од 32%. Законот му определува прецизни обврски на јавниот сервис да ги презентира различните политички гледишта и ставови за време и надвор од изборниот процес. Од една страна, информативните програми на јавниот дифузер се значајно подобрени и во последните неколку години не се предмет на политички притисоци^[25], иако на јавниот сервис сè уште му недостасува аналитички и критички приод и во дневните и во актуелно-информативните програми. Од друга страна, комерцијалните радиодифузери не успеале да го рефлектираат политичкиот плурализам за време на парламентарните избори во 2020 година^[26]. Овде е сериозен ризик тоа што постојните правила за распределба на партиско-политичкото огласување не обезбедуваат еднакви услови за сите учесници во кампањата. Друг ризик е отсуството на транспарентност на политичкото огласување на онлајн платформите.

Државното регулирање на ресурсите и поддршката на медиумскиот сектор е индикатор што е оценет со среден ризик од 46%. Распределбата на радиофизниот спектар е добро регулирана и се спроведува ефективно од страна на регулаторот. Владата спроведува Програма за поддршка на печатените медиуми: во 2020 година на 11 дневни и неделни весници им се доделени вкупно 30 милиони денари (околу 484.000 евра)^[27]. Со цел да ги ублажи последиците од пандемијата, Владата обезбеди директни субвенции за сите медиуми за надоместување на социјалните придонеси на платите на новинарите и медиумските работници. Покрај тоа, беа доделени и индиректни субвенции за сите аудиовизуелни медиуми.^[28] Државното огласување не е соодветно уредено, а во 2020 година Владата сè уште се воздржуваше од ваква пракса, што не беше случај и со општините^[29].

Во оваа област највисок ризик (67%) е проценет за индикаторот **Независност во управувањето и финансирањето на јавниот сервис**. Во минатите години изборот на неговото раководство и надзорните тела беше под силно влијание на владејачките партии. Поради тоа, постапката на нивно именување беше подобрена, но остана блокирана во Собранието поради отсуство на 'политички' консензус. Финансирањето на јавниот сервис сè уште не осигурува негова стабилност и независност. Буџетот распределен на јавниот сервис беше сведен на околу 0,5%, иако неопходните средства за негово ефикасно функционирање се проценуваа на 1%. Како резултат на тоа, приходите на јавниот радиодифузен сервис во последните пет години опаѓаа, а во 2020 година беа намалени за околу 5.7 милиони евра, во споредба со 2015 година.^[30]

3.4. Социјална инклузивност (58% - среден ризик)

Областа Социјална инклузивност се фокусира врз пристапот до медиумите на конкретни групи во општеството: малцинствата, локалните и регионалните заедници, жените и лицата со попреченост. Се испитува и опкружувањето на медиумската писменост во земјата, вклучувајќи ги дигиталните вештини на вкупното население. Покрај тоа, за изданието на МПМ во 2021 година во областа Социјална инклузивност е додаден нов индикатор со цел да се проценат новите предизвици поврзани со користењето на дигиталните технологии: Заштитата од нелегални и штетни содржини. Поради оваа модификација во индикаторите, споредбата со претходните изданија на МПМ треба да се прави мошне внимателно.

Индикаторот **Пристап на малцинствата до медиумите** е проценет со ризик од 33%, што е најнизок ризик во оваа група. Законот им гарантира пристап на малцинствата признаени со закон до времето на јавниот радиодифузен сервис, но во праксата редакциите на помалите етнички заедници (Роми, Турци, Срби, Власи и Бошњаци) имаат недостиг од технички и човечки ресурси и немаат доволно време на јавната телевизија за да ја исполнат информативната и културната функција. Истото се однесува и за пристапот на помалите заедници до приватните ТВ и радио станици ^[31]. Медиумскиот регулатор има развиено политики за подобрување на пристапот на лицата со попреченост до аудиовизуелните програми и досега има спроведено низа активности. Одделни форми на пристап до медиумските сервиси – како што се титли и знаковен јазик често се користат, иако има простор за подобрување. Аудио описи воопшто не постојат.

Постои среден ризик (63%) кај индикаторот **Пристап до медиумите на локалните/регионалните заедници и медиуми на заедницата**, пред се поради економската неодржливост на регионалните и локалните медиуми на премногу фрагментирираниот аудиовизуелен пазар во кој се профитабилни само националните телевизии. Ова негативно се рефлектира врз програмската разновидност и особено врз квалитетот на информираноста за регионалните и локалните настани. Покрај тоа, ризикот е висок и поради слабата развиеност на медиумите на заедницата во земјата и отсуството на механизми за финансиска поддршка на овој медиумски сектор.

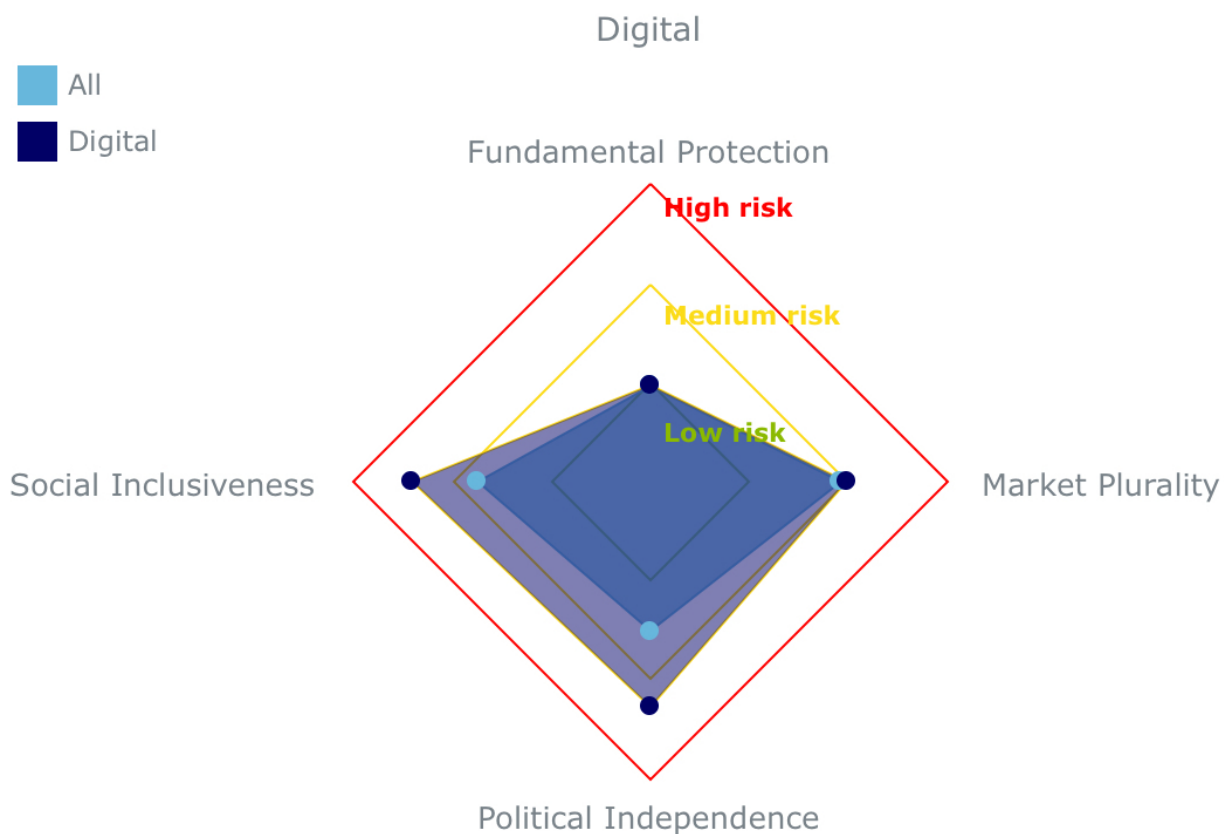
Со слично ниво на ризик (61%) е и третиот индикатор во оваа група – **Пристап на жените до медиумите**. На прашањето за родовата еднаквост во медиумскиот сектор, се чини не се обрнува доволно внимание ниту во јавниот сервис, ниту во комерцијалниот аудиовизуелен сектор. Според податоците објавени од медиумскиот регулатор, жените се помалку вработени на уреднички или менаџерски позиции од нивните колеги ^[32]. Не постојат понови истражувачки податоци за присуството на жените во вестите и информативните програми, но според оценките на некои експерти, жените се сè уште помалку претставени во вестите и дневно-информативните програми од мажите ^[33].

Највисок ризик (71%) во рамки на оваа област е проценет за индикаторот **Медиумска писменост**, пред сè поради тоа што сè уште не постои сеопфатна стратегија за медиумска писменост на државно ниво, медиумската писменост сè уште не е дел од формалното образование и нема институционални мерки насочени кон подобрување на вештините за медиумска и дигитална писменост на различни сегменти од населението. Граѓанските организации спроведуваат низа иницијативи насочени кон подигнување на нивоата на медиумска писменост, но главно меѓу помладите возрасни групи. Нивото на медиумска и дигитална писменост кај населението е сè уште доста ниско ^[34]. Од големо значење се активностите на регулаторното тело во рамки на Мрежата за медиумска писменост која собира над 60 членки – институции, граѓански организации, истражувачки организации, медиуми и други организации.

Вкупниот проценет ризик за индикаторот **Заштита од нелегални и штетни содржини** е 63%. Постојат повеќе иницијативи за борба против дезинформациите и говорот на омраза во земјата ^[35], но тие се само делумно ефикасни. Ширењето на дезинформациите и другите штетни содржини на социјалните мрежи беше особено засилено во врска со пандемијата. Ова имаше негативни последици врз голем дел од населението, изразени преку масовното неверување во сериозноста на инфекцијата и непочитувањето на пропишаните мерки, особено меѓу помладата популација. Правната рамка за спречување на говорот на омраза е сеопфатна, но постојат многу проблеми во нејзината примена во онлајн сферата, каде особено се шират вакви содржини.

4. Плурализам во онлајн опкружувањето: проценка на ризиците

The Republic of North Macedonia: Media Pluralism Risk Areas

JS chart by amCharts

Ризиците за медиумскиот плурализам во дигиталната сфера во голема мера се одразуваат врз вкупната слика за медиумскиот плурализам во Северна Македонија. За многу предизвици и проблеми во новото технолошко милје, во моментот регулаторната политика нема соодветен одговор. Професионалните стандарди во традиционалните и во дигиталните информативни медиуми се подобруваат, но публиката сè повеќе ги користи социјалните мрежи како извор на информации, особено помладите групи. Поради тоа, тие се во огромна мера изложени на манипулации, дезинформации и други штетни содржини, а нивната способност критички да ја проценуваат веродостојноста на различните извори е мошне мала. Долгорочно решение е квалитетното формално образование, но реформите на образовниот процес доцнат. Бројните активности на невладините организации во областа на медиумската писменост се корисни, но не можат темелно да ја променат состојбата.

Фундаментална заштита. Не постои посебен закон што ја регулира слободата на изразување во онлајн сферата. Гаранциите утврдени во Уставот и релевантните закони се во согласност со меѓународните стандарди и ја опфаќаат и слободата на изразување на интернет. Не се регистрирани случаи на арбитарно ограничување на слободата на изразување на интернет ниту од страна на државата ниту од давателите на интернет услуги или онлајн платформите. Домашните сервиси за проверка на факти кои соработуваат со глобалните социјални мрежи се транспарентни во случаите на филтрирање/отстранување на дезинформации или други штетни содржини. Новиот Закон за заштита на личните податоци усвоен во февруари 2020 година е усогласен со новите одредби на Генералната регулатива за заштита на податоците, вклучувајќи го и исклучокот со кој треба да се

осигури непречено вршење на новинарската работа. Законот за електронските комуникации содржи јасна обврска за операторите на јавни комуникациски мрежи и давателите на интернет услуги во поглед на чувањето лични податоци, а во праксата не се забележани случаи на повреда на правото на приватност или на слобода на изразување. Постојат регулаторни гаранции и во поглед на неутралноста на мрежата и тие ефикасно се спроведуваат во пракса од страна на давателите на интернет услуги. Во оваа област постојат и извесни ризици во поглед на следното: прво, Директивата (ЕУ) 2016/680^[36] се уште не е транспонирана во националните закони;^[37] второ, неефикасноста на институциите во речавањето на случаите на заплашување и говор на омраза против новинари на интернет што се зголемија во текот на минатата година; и трето, значаен дел од домаќинствата во земјата се уште нема пристап до широкопојасен интернет^[38], односно просечната брзина на интернет конекцијата во земјата е доста ниска^[39].

Плуралност на пазарот. Дигиталните информативни медиуми не се законски обврзани да ги објавуваат податоците за сопственоста^[40], но постои силен саморегулаторен механизам според кој повеќе од 140 членки на Регистарот на професионални онлајн медиуми се обврзани да ги објавуваат тие податоци на своите веб страници^[41]. Сепак, има и дигитални информативни медиуми кои не се членки на Регистарот и не ги објавуваат податоците за сопственоста^[42]. Покрај тоа, законот не им наложува на дигиталните информативни медиуми ниту ограничувања за концентрацијата на сопственоста, ниту пак постои тело кое го следи ова прашање. Тешко е да се проценат реалните ризици во овој домен поради непостоењето систем за собирање веродостојни податоци, но според анализа објавена од регулаторот можат да се идентификуваат извесни трендови. Секторот на дигитални информативни медиуми забрзано расте, но е фрагментиран и економски слаб бидејќи голем дел од приходите од огласување се одлеваат во социјалните мрежи и пребарувачите^[43]. Пазарниот удел на врвните 4 дигитални информативни медиуми се проценува на околу 40% од вкупните приходи во овој сектор, додека уделот во публиката на првите 4 се проценува на околу 25%^[44]. Не постојат регистрирани случаи на сопственици кои поседуваат информативни медиуми во сите различни медиумски сектори. Од една страна, посредниците (агрегаторите на вести и социјалните мрежи) стануваат главни локации каде луѓето пристапуваат до онлајн информации^[45], поради што дигиталните информативни медиуми привлекуваат помалку приходи отколку агрегаторите и социјалните мрежи. Од друга страна, механизмите на конкурентската и регулаторната политика не се развиени за да може да се надмине проблемот на нефер конкуренција меѓу различните играчи во новиот дигитален медиумски екосистем. Не постојат програми на финансиска поддршка на дигиталните информативни медиуми во земјата. Уредувачката независност на овие медиуми е сериозен проблем, но саморегулацијата постојано се подобрува, така што во декември 2020 година Советот на етика во медиумите усвои и Насоки за етичко известување на онлајн медиумите, кои ќе функционираат како саморегулаторен акт на членките на Регистарот на професионални онлајн медиуми.

Политичка независност. Не постојат законски одредби за спречување на конфликтот на интерес меѓу сопственици на домашни дигитални информативни медиуми и политичари или партиски групи, што е сериозен ризик бидејќи има неколку случаи на медиуми кои се директно или индиректно поврзани со политички партии што е очигледно и од нивната уредувачка политика^[46]. Кодексот на новинари содржи одредби според кои дистанцата од политичките субјекти е обврзувачка за новинарите, но овој стандард често се прекршува, особено од онлајн медиумите. Токму затоа Советот за етика во медиумите и Здружението на новинарите вложија заеднички напори да ја зајакнат примената на етичките и професионалните стандарди во онлајн медиумите, поради што пред една година беше воспоставен Регистар на професионални онлајн медиуми којшто денес брои

околу 140 членки. Покрај тоа, во декември 2020 година беа усвоени Насоки за етичко известување на онлајн медиумите кои содржат детални објаснувања за тоа како новинарите треба да ги применуваат основните стандарди во онлајн опкружувањето. Изборниот законик содржи правила што треба да осигурат транспарентност на политичкото огласување во домашните дигитални медиуми, но нема експлицитни и јасни одредби за политичкото огласување на социјалните мрежи. Покрај тоа, иако политичките партии се обврзани да водат и поднесуваат записи за потрошените средства во кампањата, во пракса тие не објавуваат прецизни податоци за трошоците за кампања на социјалните мрежи^[47]. Законот не содржи никакви одредби за исполнувањето на мисијата на јавниот сервис на во онлајн сферата. Исто така, не постојат анализи на јавните институции кои јасно ги поврзуваат обврските на МРТ како јавен сервис со висината на трошоците неопходни за исполнување на тие обврски.

Социјална инклузивност. Министерството за образование и наука најави сеопфатни реформи во основното и средното образование, во кои една од стратагиските цели е да се развиваат вештините на медиумската и информациската писменост на учениците. Според официјалната статистика, нивото на медиумска и дигитална писменост меѓу населението е проценето како доста ниско.^[48] Една понова истражувачка студија спроведена на национално ниво утврди дека помладите генерации поседуваат поголеми дигитални вештини и способности отколку повозрасните групи во општеството, но вештините на функционална писменост им недостасуваат на сите возрасни групи.^[49] Истата студија утврди и дека публиката ги препознава различните видови манипулативни и потенцијално штетни содржини на социјалните мрежи^[50]. Ширењето на дезинформациите и говорот на омраза на социјалните мрежи ескалираше за време на пандемијата. Негативните последици од тоа беа очигледни од недовербата и отсуството на поддршка на владините регулативи и мерки. За време на пандемијата и во текот на парламентарните избори во 2020 година, граѓанските организации кои го набљудуваат говорот на омраза регистрираа зголемен број на такви случаи на социјалните мрежи, особено врз етничка, верска и политичка основа^[51]. Законската рамка за спречување на говорот на омраза е сеопфатна, но има многу проблеми во нејзината примена во онлајн сферата.

5. Заклучоци

Во споредба со првата проценка на медиумскиот плурализам направена во 2016 година, состојбата во 2020 година е значително подобрена бидејќи медиумските слободи се поголеми, новинарите и нивните организации не се изложени на сериозни физички напади како во минатото, а регулаторот е доста независен и поефикасен. Сепак, некои од старите ризици се сè уште присутни: пазарот е фрагментиран, повеќето медиуми се економски слаби, а работниот статус на новинарите е сè уште нестабилен. Доминантноста на социјалните мрежи ги промени обрасците на информирање. За поголем дел од населението, особено за помладите групи, социјалните мрежи се главен извор на информации, поради што е голема нивната изложеност на дезинформации и говор на омраза што таму се шират. Ова отвори нови предизвици пред регулаторната политика чиј развој заостанува зад технолошкиот напредок.

Фундаментална заштита (32%)

- Да се подобри работниот статус на новинарите и да се зајакне нивната самостојност во редакциите.
- Институциите треба да преземат мерки за спречување на онлајн заканите и заплашувањата против новинари.
- Да се отвори дебата за донесување регулатива за спречување на поведување „заплашувачки“ судски постапки (anti-SLAPP framework).

Плуралност на пазарот (64%)

- Да се ревидираат правилата за концентрација на сопственоста со цел да се надминат детектираните ризици.
- Да се развијат нови конкурентски и медиумски политики со цел да се адресираат прашањата на конкуренцијата во онлајн медиумскиот сектор.

Политичка независност (50%)

- Да се ревидираат одредбите на Изборниот законик и другите закони во поглед на политичкото огласување и да се адресира недостигот на транспарентност во партиско-политичкото огласување на социјалните мрежи.
- Да се развие партиципативен модел на јавен сервис и да се осигури стабилност и независност во неговото финансирање.

Социјална инклузивност (50%)

- Да се развијат политики и мерки за подобрување на пристапот на малцинствата и локалните заедници до медиумите.
- Да се дизајнираат сеопфатни политики за медиумска писменост на државно ниво.
- Да се воведат соодветни и сеопфатни мерки за адресирање на говорот на омраза и другите штетни содржини во онлајн сферата.

6. Белешки

- [1] Според податоците од последниот Попис на населението, домаќинствата и становите од 2002 година, Република Северна Македонија имала 2.022.547 жители. Државниот завод за статистика проценил дека на 31 декември 2019 година земјата имала 2 076 255 жители.
- [2] World Bank in North Macedonia, Recent Economic Developments, Oct 13, 2020. Достапно на: <https://www.worldbank.org/en/country/northmacedonia/overview#3>
- [3] European Western Balkans, Transparency International: Corruption is on the rise in the Western Balkans, February 4th, 2021. Достапно на: <https://europeanwesternbalkans.com/2021/02/04/transparency-international-corruption-is-on-the-rise-in-the-western-balkans/>
- [4] Од вкупното население на возраст над 16 години, на дневна основа, 83.1% гледа традиционална ТВ, 72.2% оди на интернет преку мобилен телефон, 38.5% оди на интернет преку компјутер, 33.8% користи компјутер за работа, 24.5% слуша радио, 10.9% игра видео игри, 8.8% чита книга, 5.5% чита дневен весник. Мапирање на нивоата на медиумска писменост во Северна Македонија кај популацијата на возраст над 16 години”, нарачано од Мисијата на ОБСЕ во Скопје и Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги. Достапно на: https://mediumskapismenost.mk/media/2020/05/Survey-Report-MK_12-5-20-za-veb.pdf
- [5] На пример, според еден сеопфатен мониторинг спроведен во 2020 година од страна на Центарот за граѓански комуникации, од вкупно 460 барања до јавните институции за пристап до документи, само 60 само делумно или воопшто не ги доставиле бараните документи. Откако била доставена жалба до Комисијата за заштита на правото на пристап до информации од јавен карактер, речиси сите овие институции позитивно одговориле и ги доставиле бараните документи. Анализа на спроведувањето на новиот Закон за слободен пристап до информации од јавен карактер. Достапно на: <https://ccc.org.mk/images/stories/aspmk.pdf>
- [6] Според една анализа објавена од НВО Форум-ЦСИД: граѓаните не се доволно запознаени дека постои законско право да пријават корупција и во јавни и во приватни организации; речиси не постои воља кај властите или компаниите да назначат внатрешни лица на кои вработените ќе им пријават коруптивни практики; додека Комисијата за спречување корупција добила само неколку извештаи од укажувачи (во 2019 тој број изнесувал 12). За да има свиркачи, треба да има и кој да ги слушне, 360 степени, 30 декември 2019. Достапно на: <https://360stepeni.mk/za-da-ima-svirkachi-treba-da-ima-i-koj-da-gi-slushne/>
- [7] На пример, според податоците на Здружението на новинарите, во 2015 година немало закани за загрозување на сигурноста, но имало 6 физички напади врз новинари, 3 случаи на присилно одземање на опрема на новинари и еден физички напад на медиум, како и 7 вербални напади врз новинари и медиуми. Види повеќе: Показатели за степенот на слобода на медиумите и безбедноста на новинарите, декември 2016. Достапно на: <https://civicamobilitas.mk/wp-content/uploads/2018/03/Izveshtaj-Pokazатели-za-stepenot-na-sloboda-na-mediumite-i-bezbednosta-na-novinarite-MK-dekemvri-2016.pdf>
- [8] Кратенката SLAPP на англиски доаѓа од изразот Strategic Lawsuits Against Public Participation, и се користи за означување на праксата што одделни „тужители“ ја применуваат со цел да ги обесхрабрат свиркачите, новинарите или други критичари да ги изнесат во јавноста своите критички мислења за различни прашања од јавен интерес. Иако ваквата пракса нема многу успех во самата судска пракса, сепак се смета дека постоењето законска рамка што спречува да се покренуваат вакви „заплашувачки“ судски постапки (anti-SLAPP legislation) е од големо значење за зачувување на слободата на изразувањето како фундаментално право и за вредностите на демократското општество.
- [9] Врз основа на анкетата спроведена во јуни 2020 година меѓу 150 новинари и медиумски

работници, Независниот синдикат на новинари и медиумски работници констатира дека: повеќето новинари примале плата меѓу 250 и 350 евра месечно, 17% од новинарите навеле дека платата им била намалена, 73% одговориле дека им се потребни дополнителни финансиски средства, 48% навеле дека имаат потреба од психолошка поддршка, а 62% се изјасниле дека начинот на живот и работата се одразува врз нивното ментално здравје. ССНМ: Медиумските работници на удар од корона-кризата, газдите незаинтересирани да зборуваат за тоа. Достапно на: <https://360stepeni.mk/ssnm-mediumskite-rabotnitsi-na-udar-od-korona-krizata-gazdite-nezainteresirani-da-zboruvaat-za-toa/>

- [10] “Ова влијае истрагите да траат предолго, дури и во очигледните случаи што лесно можат да се докажат. На пример, поранешниот претседател на ЗНМ Насер Селмани добиваше заканувачки пораки на Фејсбук. Лицето кое му се закануваше дури и јавно го призна тоа, но Јавното обвинителство и Министерството за внатрешни работи не можат да го расчистат овој случај дури и после година и половина. Ваквата неефикасност на институциите води кон ситуација во која напаѓачите се охрабрени да ги напаѓаат новинарите, бидејќи знаат дека правдата можеби никогаш нема да ги стигне.” Интервју со Драган Секуловски, Извршен директор на ЗНМ, спроведено на 17-ти ноември 2020 година.
- [11] Државен завод за статистика, Користење на информатичко - комуникациски технологии во домаќинствата и кај поединци, 2020. Достапно на: https://www.stat.gov.mk/pdf/2020/8.1.20.31_mk.pdf
- [12] Во првата верзија на Законот за медиуми од ноември 2013 година беа опфатени и онлајн медиумите, но новинарската и медиумската заедница зазема став дека тие не треба да бидат предмет на медиумската легислатива, поради можноста тогашната власт да го искористи законот за притисок врз критичкото онлајн новинарство. Денес онлајн медиумите се предмет на силна саморегулација, формиран е Регистар на професионални онлајн медиуми и усвоени се Насоки за етичко известување на онлајн медиумите кои содржат и обврска за објавување импресум со податоци за сопственоста
- [13] Медиумскиот регулатор самиот ги истражуваше достапните податоци од Централниот регистар и ги објавуваше податоците за крајните сопственици на аудиовизуелните медиуми на својата веб страница. Овој ризик ќе се намали во иднина, бидејќи на 27 јануари 2021 година Централниот регистар на РСМ востанови Регистар на вистински (вклучувајќи ги и крајните) сопственици. Сите правни субјекти, вклучувајќи ги и приватните медиуми, се должни да достават податоци во овој Регистар.
- [14] На телевизискиот пазар, на пример, има вкупно 45 телевизии, а вкупните приходи во 2019 година изнесувале 2289.04 милиони денари. Пазарниот удел на првите 4 ТВ станици изнесувале вкупно 1794.86 милиони денари, што е 78,4% од вкупните приходи. Од друга страна, уделот во публиката на првите 4 ТВ станици во 2020 изнесувал 47.9% (Извор: Nielsen Audience Measurement). На радискиот пазарот работат 68 радио станици, чии вкупни приходи во 2019 година изнесувале 143.91 милиони денари, додека пазарниот удел на првите 4 радио станици изнесувал 62.58 милиони денари, што е 43,5% од вкупните приходи во радискиот сектор. Не постојат мерења на слушателската радио публика во земјата.
- [15] Ова е подетално разработено во Глава 4. Плурализам во онлајн опкружувањето: проценка на ризиците.
- [16] Според студијата изработена од Институтот РЕСИС за потребите на медиумскиот регулатор, проценката е „дека од вкупниот буџет за дигитален маркетинг во земјава, речиси половина се распределува меѓу домашните онлајн портали, додека останатата половина се „одлева надвор“ кон Гугл и Фејсбук. Утврдување на влијанието на новите медиуми врз формирањето на јавното мислење и врз работењето на традиционалните медиуми, Мај 2020. Достапно на:

<https://resis.mk/attach/Vlijanieto-na-novite-mediumi-vrz-formiranjeto-na-javnoto-mislenje-2020.pdf>

- [17] Во една студија што ја нарачал регулаторот се заклучува дека во 2020 година, ширењето на пандемијата со КОВИД19 предизвикало значајно кротење на буџетите за огласување и дека и самите национални телевизии во спроведените интервјуа навеле дека приходите од огласување во 2020 година се намалиле за околу 30% во однос на 2019 година. Студија за утврдување на оправданоста за објавување јавен конкурс за доделување дозвола за телевизиско емитување на државно ниво преку дигитален терестријален мултиплекс, декември 2020 година. Достапно на: <https://avmu.mk/wp-content/uploads/2020/12/Studija-za-utvrduvanje-na-opravanosta-za-objavuvanje-javen-konkurs-za-dozvola-za-TV-na-drzavno-nivo.pdf>
- [18] Не постојат прецизни податоци за вкупниот број вработени новинари во земјата, но според Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, само во аудиовизуелниот сектор се вработени околу 1061 новинари и уредници, така што заедно со оние кои работат за различни печатени и онлајн медиуми вкупната бројка се проценува на околу 1300 новинари.
- [19] На пример, Владата донесе Уредба за надоместување на придонесите за платите на новинарите вработени во медиумите, како и Уредба за надоместување на дел од платата на секој вработен новинар во висина од 14,000 денари. Сепак, овие мерки беа со ограничено траење, такашто неопходно е дополнително да се оцени до која мера мерките ја подобрија вкупната состојба во медиумите. Интервју со Дарко Дуридански, претставник на Независниот синдикат на новинари и медиумски работници, спроведено на 19 октомври 2020 година.
- [20] Членот 11 од Законот за медиуми од 2013 година пропишува дека „на новинарот не може да му се раскине договорот за работа, да му се намали платата или промени позицијата во уредништвото или редакцијата,... како и да му се намалат или укинат и некои од другите права утврдени во Законот за работните односи, поради изнесување свое мислење или став доколку се во согласност со професионалните правила на новинарската професија.“
- [21] Прашањето на политичкиот паралелизам беше предмет на неколку студии објавени во текот на минатите години. На пример, види повеќе во: Сопственички и финансиски модели на највлијателните ТВ канали во Македонија, Хрватска и Словенија, Македонски институт за медиуми, 2017; Micevski, I. и Trpevska, S. 'What the Macedonian phone-tapping scandal tells us about clientelism in the media', in *International Journal of Digital Television*, 6(3), 2015; Трпевска, С., 'Извештај за Македонија', во Медиумската сопственост и нејзиното влијание врз независноста на медиумите и плурализмот, Мировен институт, Љубљана, 2004.
- [22] Членот 10 од Законот за медиуми пропишува дека издавачот на медиум е обврзан да усвои општ акт во кој конкретно ќе се уреди: составот на уредништвото, правата и обврските на одговорниот уредник, уредниците и новинарите, меѓусебните права и обврски меѓу издавачот на медиумот, одговорниот уредник и новинарите, начинот и постапката за именување и разрешување на одговорниот уредник и др. Покрај тоа, членот 8 од истиот Закон пропишува дека пред именувањето или разрешувањето на одговорниот уредник издавачот на медиумот е должен да побара мислење од уредништвото.
- [23] Членот 61 од Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги пропишува дека „самостојноста, независноста и одговорноста на уредниците, новинарите и другите автори при создавањето на програмите“ е едно од основните начела при вршењето на радиодифузната дејност.
- [24] Комисијата за жалби про Советот за етика во медиумите во 2020 година има примено околу 140 жалби, од кои околу 10% биле поврзани со прекршувањето на членот 14 на Кодексот кој гласи: „Известувањето од политичките процеси, посебно од изборите, треба да биде непристрасно и избалансирано. Новинарот мора да обезбеди професионална дистанца од политичките субјекти.“

- [25] Според мониторингот на медиумското покривање на изборната кампања во 2020 година, спроведен од Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги: "четирите програмски сервиси на јавниот радиодифузен сервис генерално обезбедија избалансираност во вестите исполнувајќи ја двојната формула за поделба на времето во вестите." Агенција за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, Извештај од изборното медиумско претставување (24 јуни – 12 јули, 2020), стр.6. Достапно на: <https://avmu.mk/извештаи-од-мониторингот-над-изборно/>
- [26] Во својот мониторинг регулаторот утврдил дека за време на изборната кампања во 2020 година "ниту една од комерцијалните телевизии не успеа целосно да го спроведе принципот за известување пропорционално на бројот на потврдени кандидатски листи и интензитетот на кампањата. Некои од телевизиите направија напори да известуваат за поголем број од учесниците во кампањата, некои се концентрираа на само неколку од нив." Ibid, стр.6.
- [27] По забелешката на Државната комисија за спречување на корупцијата дека критериумите за распределба на субвенциите не се доволно прецизни и овозможуваат ненаменско користење на парите, печатените медиуми што добија поддршка во 2020 година ќе треба на Владата да ѝ достават и извештај за искористеноста на парите од помошта. Призма, Поголема отчетност за весникарските субвенции, 5 февруари 2021. Достапно на: <https://prizma.mk/pogolema-otchetnost-za-vesnikarskite-subventsii/>
- [28] Владата усвои неколку уредби според кои: проватните телевизии кои се пренесуваат преку ДТ мултиплекс се ослободуваат од обврската за плаќање на трошоците за пренос за цела 2020 година; радио станиците се ослободуваат од обврската за плаќање на надоместокот за радио фреквенција и за емитување на програмите преку мрежата на јавното претпријатие Македонска радиодифузија. Регулаторното тело, исто така, донесе одлука за враќање на надоместокот за дозвола за 2019 и 2020 година на сите радио и телевизиски станици.
- [29] На локално ниво, општините и јавните претпријатија им доделуваат средства на локалните приватни медиуми за услуги како што се: продукција на информативни емисии, услуги на односи со јавноста и др., што секако има влијание врз нивната уредувачка политика. Интервју со Драган Секуловски, Извршен директор на Здружението на новинарите на Македонија, спроведено на 17 ноември 2020 година.
- [30] За 2021 година, Министерството за информатичко општество и администрација предложило за Македонската радиотелевизија да се распределат 670.5 милиони денари (10.9 милиони евра) од државниот Буџет. Ова е намалување од 223.5 милиони денари (3.6 милиони евра), споредено со 2020 година кога на јавниот сервис му беа доделени 894 милиони денари (14.5 милиони евра). Оваа одлука на Владата е спротивна на членот 45 Законот за изменување и дополнување на Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, според која почнувајќи од 2021 година, за јавниот радиодифузер, за јавното претпријатие за пренос и за медиумскиот регулатор треба да се издвојува 1% од вкупните средства во државниот Буџет. Опсерваторија на медиумски реформи, МРТ со скратени 3.6 милиони евра во предлог-Буџетот за 2021 година, 24 ноември 2020. Достапно на: <https://mediaobservatorium.mk/mrt-so-skrateni-3-6-milioni-evra-vo-predlog-budhetot-za-2021-godina/>
- [31] На крајот од 2020 година, имаше вкупно 45 приватни ТВ и 67 приватни радио станици во земјата. Од нив, 19 ТВ станици и 14 радио станици емитуваат програми на некој од јазиците на етничките заедници во земјата. Заедницата на етничките Албанци имаат најголем пристап до комерцијалниот аудиовизуелен сектор, додека помалите етнички заедници (Турците, Ромите, Власите, Србите и Бошњаците) речиси и да немаат воопшто пристап, бидејќи ретки се примерите на комерцијални ТВ и радио станици кои емитуваат програми на овие јазици.
- [32] Според анализата на структурата на вработените во радиодифузните медиумите, објавена од

Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, во сите приватни ТВ компании во земјата имало вкупно 45 лица на врвни раководни позиции, од кои 11 или 32.4% биле жени. Во јавниот сервис, од 4 лица на врвни раководни позиции, една била жена. Структура на вработените во аудио и аудиовизуелната медиумска индустрија во 2019 година, Агенција за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги. Достапно на: <https://avmu.mk/wp-content/uploads/2020/09/Struktura-na-vrabotenite-vo-2019-godina.pdf>

- [33] Според експертите, се чини дека јавниот простор веќе подолго време им припаѓа на мажите, бидејќи медиумите почесто покануваат мажи како гости во програмите одошто жени. Не се обрнува доволно внимание на ова прашање и генерално се потпираат на оние експерти кои им се полесно достапни. Интервју со Емилија Петреска Камењарова, Агенција за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, спроведено на 6 декември 2020 година.
- [34] Според податоците објавени од Еуростат, процентот на поединци кои имале основни и нешто повеќе од основни дигитални вештини во Северна Македонија во 2019 година бил 32%, додека процентот на оние кои имале ниски севкупни дигитални вештини изнесувал 50%. Достапно на: https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=isoc_sk_dskl_i&lang=en
- [35] Постојат неколку онлајн платформи и сервиси за проверка на факти (<https://stopdezinformacii.mk/>, <http://proverkanafakti.mk/>, <https://vistinomer.mk/>, <https://truthmeter.mk/>, <https://crithink.mk/>), голем број прирачници и упатства наменети за подобрување на вештините и способноста на населението да ги препознава дезинформациите и др.
- [36] Целосното име на оваа директива гласи: Directive (EU) 2016/680 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data by competent authorities for the purposes of prevention, investigation, detection or prosecution of criminal offences or the execution of criminal penalties, and on the free movement of such data, and repealing Council Framework Decision 2008/977/JHA.
- [37] Надлежните институции започнаа процес на транспонирање на Директивата есента 2020 година. Меѓутоа, експертите сè уште не се информирани дали тоа ќе биде во посебен законски акт или одредбите од оваа Директива ќе бидат вградени во некој постоечки закон, како на пример во Законот за Агенција за национална безбедност. Интервју со Елена Стојановска, експертка за заштита на лични податоци од Фондацијата Метаморфозис, спроведени на 1-ви декември 2020 година.
- [38] Според податоците на Државниот завод за статистика, во првото тромесечје на 2020 година, 79.9% од домаќинствата имале во домот пристап до интернет, а од нив 87.8% се домаќинствата со широкопојасна конекција.
- [39] Според Светската лига за широкопојасен интернет (Worldwide broadband speed league) во 2020 година, просечната брзина (download speed) на интернетот во Северна Македонија изнесувала 11.48 Mbps, а земјата е рангирана на 109-то место.
- [40] Во 2013 година, првата верзија на Законот за медиуми содржеше и обврска за објавување на сопственоста од страна на дигиталните информативни медиуми. Меѓутоа, меѓу новинарските асоцијации преовладуваше ставот дека овие медиуми не треба да се регулираат со закон, туку со саморегулаторен акт. Поради тоа, Владата го повлече предлогот и денес Законот за медиуми содржи само обврска за радиодифузните и печатените медиуми. Ова е сè уште доминантен став на Здружението на новинарите.
- [41] Советот за етика во медиумите во декември 2020 година усвои Насоки за етичко известување на онлајн медиумите кои содржат и обврски за објавување на податоците за сопственоста. Насоките се достапни на: <https://semm.mk/dokumenti/korisni-resursi/kodeks/850-nasoki-za-etichko-izvestuvanje-na-onlajn-mediumite>

- [42] Се чини дека ризикот ќе се надмине во 2021 година со востановувањето на Регистарот на вистински сопственици при Централниот регистар на РСМ каде сите правни субјекти, вклучително и дигиталните информативни медиуми ќе бидат обврзани да ги доставуваат податоците за вистинските сопственици.
- [43] Во онлајн секторот постојат повеќе од 200 медиуми. Не постојат прецизни податоци за приходите во онлајн секторот во 2020 година. Според некои проценки за 2019 година вкупните приходи биле проценети на околу 220 милиони денари, при што пазарниот удел на првите 4 дигитални информативни медиуми изнесувал околу 92.6 милиони денари, или 42,1% од вкупните приходи во овој сектор. Извор: Утврдување на влијанието на новите медиуми врз формирањето на јавното мислење и врз работењето на традиционалните медиуми, Агенција за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, 2020. Достапно на: <https://resis.mk/attach/Vlijanieto-na-novite-mediumi-vrz-formiranjeto-na-javnoto-mislenje-2020.pdf>
- [44] На пример, достапните податоци од скоро востановениот систем на мерење на публиката „Дотметрикс“ укажуваат на тоа дека вкупниот удел (total page view share - PVS) на врвните 4 онлајн информативни медиуми во земјата изнесува околу 26.54%.
- [45] Една телефонска анкета спроведена во јануари 2020 година од страна на Институтот РЕСИС (за потребите на студијата наредена од медиумскиот регулатор) утврдува дека телевизијата и интернетот еднакво се користат како извори на информации, според фреквенцијата на користење – 76% од испитаниците (претходниот ден) се информирале и од телевизија и од интернет. Другите традиционални медиуми значително помалку се користат како извор на информации за домашните настани и актуелности - 20% од испитаниците се информирале од радио, додека само 17% од печатените медиуми. Од испитаниците кои (за домашните настани) се информирале од интернет (вкупно 76%) беше побарано да одговорат и од кои видови извори на интернет се информираат: главен извор на информации за нив се постовите на социјалните мрежи (89%), агрегаторите на вести се втора онлајн локација од која се информира публиката (55%), а од веб страниците на домашните онлајн портали директно се информираат 48% од испитаниците. Порталите на домашните телевизии заради информирање ги посетиле 37% од испитаниците вклучени во телефонската анкета. Извор: Утврдување на влијанието на новите медиуми врз формирањето на јавното мислење и врз работењето на традиционалните медиуми, Агенција за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, 2020. Достапно на: <https://resis.mk/attach/Vlijanieto-na-novite-mediumi-vrz-formiranjeto-na-javnoto-mislenje-2020.pdf>
- [46] Овде постои висок ризик бидејќи повеќе анализи покажуваат дека онлајн медиумите се под најсилно политичко влијание, дури има и директни врски меѓу политички партии и некои онлајн медиуми. Најистакнат пример е групата онлајн медиуми поврзани со опозициската партија ВМРО-ДПМНЕ (Курир, Република, Инфомакс, Лидер, Нетпрес, Експрес.МК и др.). Политичка и економска основа на медиумските и комуникациските модели што шират дезинформации и говор на омраза, Македонски институт за медиуми, 2020. Достапно на: <https://mim.org.mk/mk/istra-zhuvanja/1230-mediumski-i-komunikaciski-modeli-koi-shirat-govor-na-omraza-i-dezinformacii>
- [47] Изборниот законик содржи посебна глава за финансирањето на изборната кампања и транспарентноста на потрошените средства во кампањата (членови 83-87). Сите учесници во кампањата се обврзани да видат евиденција и да поднесуваат извештаи со дополнителна документација до Државната изборна комисија, Државниот завод за ревизија и Државната комисија за спречување на корупција. Во финансиските извештаи на политичките партии за парламентарните избори во 2020 година, објавени на веб страната на Државниот завод за ревизија, политичките партии ги немаат посебно наведено средствата потрошени за политичко огласување на социјалните мрежи.

- [48] Според податоците објавени од Еуростат, процентот на индивидуи со основни или нешто повеќе од основни дигитални вештини во Северна Македонија во 2019 година изнесувал 32%, додека процентот на оние кои имале ниски вкупни дигитални вештини бил 50%. Достапно на: https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=isoc_sk_dskl_i&lang=en
- [49] Мапирање на нивоата на меидумска писменост во Република Северна Македонија, истражувачка студија спроведена од страна на Институтот РЕСИС во септември 2019 година за потребите на Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги и Канцеларијата на ОБСЕ во Скопје. Достапна на: <https://resis.mk/attach/mapiranje-na-nivoata-na-mediumska-pismenost-2019.pdf>
- [50] Испитаниците одговориле дека во минатата година на социјалните мрежи (често или понекогаш) се среќавале со следните содржини: конструирани и лажни информации што намерно се шират за политички и други цели (61%); навреди, омаловажување и закани врз политичка основа (58.8%), врз етничка или верска основа(58.1%); и врз основа на сексуална ориентација и родов идентитет (50.4%). Ibid, стр.56.
- [51] Хелсиншки комитет за човекови права, Пандемијата уште повеќе ја зголеми омразата на социјалните мрежи, 19-ти Мај 19, 2020. Достапно на: <https://mhc.org.mk/media/pandemijata-ushte-poveke-ja-zgolemi-omrazata-na-socizialnite-mrezhi/>

7. Користена литература

- Агенција за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги (2020). *Анализа на пазарот на аудио и аудиовизуелни медиумски услуги за 2019 година*. Достапно на: <https://avmu.mk/analiza-na-pazar/>
- Агенција за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги (2020). *Утврдување на влијанието на новите медиуми врз формирањето на јавното мислење и врз работењето на традиционалните медиуми*. Достапно на: <https://resis.mk/attach/Vlijanieto-na-novite-mediumi-vrz-formiranjeto-na-javnoto-mislenje-2020.pdf>
- Агенција за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги (2020). *Структура на вработените во аудио и аудиовизуелната медиумска индустрија во 2019 година*. Достапно на: <https://avmu.mk/wp-content/uploads/2020/09/Struktura-na-vrabotenite-vo-2019-godina.pdf>
- Агенција за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги (2020). *Предвремени парламентарни избори 2020 година: Извештај од изборното медиумско претставување (24 јуни – 12 јули)*. Достапно на: <https://avmu.mk/%d0%b8%d0%b7%d0%b2%d0%b5%d1%88%d1%82%d0%b0%d0%b8-%d0%be%d0%b4-%d0%bc%d0%be%d0%bd%d0%b8%d1%82%d0%be%d1%80%d0%b8%d0%bd%d0%b3%d0%be%d1%82-%d0%bd%d0%b0%d0%b4-%d0%b8%d0%b7%d0%b1%d0%be%d1%80%d0%bd%d0%be/>
- Агенција за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги (2020). *Политика за обезбедување пристапност до аудиовизуелните медиумски услуги за лицата со сетилна попреченост*. Достапно на: <https://avmu.mk/licasosetilnapoprecenost/>
- Агенција за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги (2019). *Извештај за спроведување на Програмата за обезбедување достапност до медиумите на лицата со сетилна попреченост (2016-2018)*. Достапно на: <https://avmu.mk/licasosetilnapoprecenost/>
- Агенција за електронски комуникации (2020). *Извештај за развојот на пазарот на електронски комуникации во вториот квартал од 2020 година*. Достапно на: <https://aek.mk/wp-content/uploads/2020/12/20201215-Koregiran-izvestaj-za-razvoj-na-pazarot-vo-vtor-kvartal-2020.pdf>
- Апостолов, В. (2020). *Повеќе од милион евра е цената на изборната ТВ-пропаганда*. Достапно на: <https://prizma.mk/poveke-od-milion-evra-e-tsenata-na-izbornata-tv-propaganda/?fbclid=IwAR0Qh2LIcZDD0q9aRxpI91OwNmBfoYeEjSxB-Dv8Bn--OanIIeit-Sn40>
- Државен завод за статистика (2020). *Користење на информатичко - комуникациски технологии во домаќинствата и кај поединци, 2020*. Достапно на: https://www.stat.gov.mk/pdf/2020/8.1.20.31_mk.pdf
- Европска комисија (2020). *Работен документ на службите на Комисијата: Извештај за Северна Македонија за 2020 година*. Достапно на: <https://www.sep.gov.mk/post/?id=5657#.YIj8SOgzZPY>
- Закон за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги (2013). <https://avmu.mk/%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD-%D0%B7%D0%B0-%D0%B0%D1%83%D0%B4%D0%B8%D0%BE-%D0%B8-%D0%B0%D1%83%D0%B4%D0%B8%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B7%D1%83%D0%B5%D0%BB%D0%BD%D0%B8-%D0%BC%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D1%83%D0%BC/>
- Закон за електронските комуникации (2018). https://mioa.gov.mk/sites/default/files/pbl_files/documents/legislation/zakon_za_elektronski_komunikacii_konsolidiran_032018.pdf
- Закон за слободен пристап до информации од јавен карактер (2019). <https://aspi.mk/wp-content/uploads/2020/09/%D0%97%D0%90%D0%9A%D0%9E%D0%9D-%D0%97%D0%90-%D0%A1%D0%9F%D0%98-%D0%9F%D0%94%D0%A4.pdf>
- Закон за

медиуми (2013).

<https://avmu.mk/%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD-%D0%B7%D0%B0-%D0%BC%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D1%83%D0%BC%D0%B8/>

Закон за заштита на личните податоци

(2020). https://dzlp.mk/sites/default/files/u4/zakon_za_zastita_na_licnite_podatoci.pdf

Истражувачка репортерска лабораторија Македонија (2018). *Медиумите на унгарската десница се проширија и во Македонија*. Достапно на: <https://irl.mk/mediumite-na-ungarskata-desnitsa-se-pr/>

Изборен законик (Консолидиран текст од 2020

година). https://drive.google.com/file/d/1FtLITHFCRi3wc_80ndLxIT4FhTgLbSR/view

НВО Инфоцентар (2020). *Анализа на работата на Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги (АВМУ)*. Достапно на: <https://nvoinfocentar.mk/en/analiza-na-rabotata-na-avmu/>

Македонски институт за медиуми (2017), *Сопственички и финансиски модели на највлијателните ТВ-каналы во Македонија, во Хрватска и во Словенија*. Достапно на:

https://mim.org.mk/attachments/article/1024/Analiza_Sopstvenicki%20i%20finansiski%20modeli%20na%20najavlijatelnite%20TV-kanali%20vo%20MK_CRO_SLO.pdf

Македонски хелсиншки комитет (2020). *Резултати од спроведен мониторинг на говор на омраза во Република Северна Македонија – 01.05. – 31.08.2020*. Достапно

на: <https://mhc.org.mk/news/rezultati-od-sproveden-monitoring-na-govor-na-omraza-vo-republika-severna-makedoni%20d1%98a/>

Micevski, I. and Trpevska, S., (2015) 'What the Macedonian phone-tapping scandal tells us about clientelism in the media', in *International Journal of Digital Television*, 6(3), 2015, pp.319-326.

Никодиновска, В. (2020). *Политичка и економска основа на медиумските и на комуникациските модели што шират дезинформации и говор на омраза*. Македонски институт за медиуми. Достапно на:

<https://mim.org.mk/attachments/article/1230/Mediumski%20i%20komunikaciski%20modeli%20koi%20shirat%20dezinformacii%20i%20govor%20na%20omraza.pdf>

Опсерваторија на медиумски реформи (2020). *По телевизиите, и радијата добија владина помош за справување со корона кризата*. Достапно

на: <https://mediaobservatorium.mk/po-televiziite-i-radijata-dobija-vladina-pomosh-za-spravuvane-so-korona-krizata/>

Опсерваторија на медиумски реформи (2020). *МРТ со скратени 3,6 милиони евра во предлог-буџетот за 2021 година*. Достапно

на: <https://mediaobservatorium.mk/mrt-so-skrateni-3-6-milioni-evra-vo-predlog-budhetot-za-2021-godina/>

Самостоен синдикат на новинари и медиумски работници (2020). *Сопствениците на медиуми незаинтересирани да зборуваат за работничките права*. Достапно

на: <https://ssnm.org.mk/komentari/%d1%81%d0%be%d0%bf%d1%81%d1%82%d0%b2%d0%b5%d0%bd%d0%b8%d1%86%d0%b8%d1%82%d0%b5-%d0%bd%d0%b0-%d0%bc%d0%b5%d0%b4%d0%b8%d1%83%d0%bc%d0%b8-%d0%bd%d0%b5%d0%b7%d0%b0%d0%b8%d0%bd%d1%82%d0%b5%d1%80%d0%b5>

Совет на Европа (2020). *Плурализам на медиумската сопственост во новото медиумско опкружување: Студија за Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги*. Достапно

на: <https://rm.coe.int/hf-37-study-media-ownership-mkd-for-publishing-fv-07-08-2020-f/16809f43d4>

Стојанчов, С. (2020). *Политичката кампања на Фејсбук во „сива зона“*. Радио Слободна Европа. Достапно

на: <https://www.slobodnaevropa.mk/a/%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BA%D0%B0%D1%82%D0%B0-%D0%BA%D0%B0%D0%BC%D0%BF%D0%B0%D1%9A%D0%B0-%D>

[0%BD%D0%B0-%D1%84%D0%B5%D1%98%D1%81%D0%B1%D1%83%D0%BA-%D0%B2%D0%BE-%D1%81%D0%B8%D0%B2%D0%B0-%D0%B7%D0%BE%D0%BD%D0%B0-/30260739.html](https://www.resis.mk/attach/participativen-model2017.pdf)

Трпевска, С. и Мицевски, И. (2017). *Партиципативен модел на јавните медиуми во Македонија: заживување на една идеја*. Аналитика, Центар за општествени истражувања. Достапно на: <https://resis.mk/attach/participativen-model2017.pdf>

Трпковски, Г. (2020). *Короната ги активираше сите медиумски коморбидитети*. Достапно на: <https://prizma.mk/koronata-gi-aktivirashe-site-mediumski-komorbidityeti/>

Центар за граѓански комуникации (2020). *Анализа на спроведувањето на новиот Закон за слободен пристап до информации од јавен карактер*. Достапно на: <https://www.ccc.org.mk/images/stories/aspmk.pdf>

Центар за правни истражувања и анализи (2020). *Предизвици на судството во време на вонредна состојба*. Достапно

на: <https://www.cpia.mk/media/files/120436-predizvici-n%D0%90-sudstvoto-vo-vreme-n%D0%90-vonredn%D0%90-sostojb%D0%90.pdf>

Центар за развој на медиуми (2020). *Мониторинг на медиумските реформи и работата на АВМУ и МРТ: Извештај за 1-от квартал од 2020 година*. Достапно

на: <http://mdc.org.mk/wp-content/uploads/2020/07/Monitoring-AVMU-MRT-MK-Q1-2020.pdf>

Анекс I. Национален тим

Име	Презиме	Позиција	Институција	МРМ2021 СТ Лидер
Снежана	Трпевска	истражувач	Институт за истражување на општествениот развој - РЕСИС	X
Игор	Мицевски	истражувач	Институт за истражување на општествениот развој - РЕСИС	

Анекс II. Група на експерти

Групата на експерти е составена од специјалисти со големо знаење и докажано искуство во медиумската област. Улогата на Групата на експерти беше да ги прегледа одговорите на истражувачкиот тим на 16 од вкупно 200 варијабли од кои е составен МРМ2021. Консултирањето на гледиштата на признати експерти имаше за цел да ја зголеми максимално објективноста на одговорите на дел од варијаблите што би можеле да се оценат како субјективни, а со тоа и да ја осигури точноста на конечните резултати на МРМ. Сепак, важно е да се нагласи дека конечната верзија на извештајот не ги одразува нужно индивидуалните гледишта на експертите кои учествуваа во евалуацијата. Тој ги претставува само гледиштата на националниот истражувачки тим којшто го спроведе собирањето на податоците и ја напиша анализата.

Име	Презиме	Позиција	Институција
Весна	Никодиновска	Истражувач од НВО сектор	Македонски институт за медиуми
Марина	Тунева	претставник на здружение на издавачи	Совет за етика во медиумите на Македонија
Драган	Секуловски	претставник на новинарско здружение	Здружение на новинарите на Македонија
Магдалена	Давидовска Довлева	претставник на медиумскиот регулатор	Агенција за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги
Димитар	Мицев	претставник на здружение на радиодифузери	Здружение на регионални и локални медиуми
Дарко	Дуридански	претставник на давател на интернет услуги	Самостоен синдикат на новинари и медиумски работници
Благој	Христов	претставник на давател на интернет услуги	Македонски телеком

Извештај од истражувачки проект
Издание 2021.2833
Јули 2021

doi: 10.2870/08769
ISBN: 978-92-9466-048-0
QM-02-21-694-EN-N

Publications Office
of the European Union

